

Стаття поширюється на умовах
ліцензії відкритого доступу CC BY-NC-ND

УДК 373.5.091.214:355.233:327.56(477.62)
DOI 10.69550/3041-1467.10.361972

Юлія СИТНИК

кандидатка історичних наук, доцентка кафедри соціальних і гуманітарних наук,
Уманський національний університет, вул. Інститутська, 1, м. Умань, Україна, індекс
20300 (*julysytnyk77@gmail.com*)

ORCID: 0000-0002-7912-908X

Майя КОСТЮК

кандидатка історичних наук, доцентка, доцентка кафедри історії та культури Укра-
їни, Уманський національний університет, вул. Інститутська, 1, м. Умань, Україна,
індекс 20300 (*majjja@ukr.net*)

ORCID: 0000-0002-8484-2074

Зінаїда БІЛОШКУРСЬКА

кандидатка юридичних наук, доцентка, доцентка кафедри права, Уманський націо-
нальний університет, вул. Інститутська, 1, м. Умань, Україна, індекс 20300 (*zinaid-
abiloch@gmail.com*)

ORCID: 0009-0009-0855-5047

Yuliia SYTNYK

PhD (History), Associate Professor at the Department of Social and Humanitarian Sciences,
Uman National University, 1 Instytutska Street, Uman, Ukraine, postal code 20300 (*julysyt-
nyk77@gmail.com*)

Maiia KOSTIUK

PhD (History), Associate Professor at the Department of Social and Humanitarian Sciences,
Uman National University, 1 Instytutska Street, Uman, Ukraine, postal code 20300 (*majjja@
ukr.net*)

Zinaida BILOSHKURSKA

PhD (Law), Associate Professor at the Department of Social and Humanitarian Sciences,
Uman National University, 1 Instytutska Street, Uman, Ukraine, postal code 20300 (*zinaid-
abiloch@gmail.com*)

Бібліографічний опис статті: Ситник, Ю., Костюк, М., Білошкурська, З.
(2026). Початкова загальновійськова підготовка в освітніх закладах на межі ХХ
– ХХІ ст. як запорука національної безпеки України (на прикладі Донеччини), *Axis
Europaе*, 10, 148–158. doi: 10.69550/3041-1467.10.361972

Bibliographic Description of the Article: Sytnyk, Yu., Kostyuk, M., & Biloshkurska, Z. (2026). Pochatkova zahalnoviiskova pidhotovka v osvitynikh zakladakh na mezhi XX – XXI st. yak zaporuka natsionalnoi bezpeky Ukrainy (na prykladi Donechchyny) [Initial general military training in educational institutions at the turn of the 20th and 21st century as a guarantee of national security of Ukraine (on the example of Donetsk region)], *Axis Europae*, 10, 148–158. doi: 10.69550/3041-1467.10.361972 [in Ukrainian].

ПОЧАТКОВА ЗАГАЛЬНОВІЙСЬКОВА ПІДГОТОВКА В ОСВІТНІХ ЗАКЛАДАХ НА МЕЖІ XX – XXI СТ. ЯК ЗАПОРУКА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ (НА ПРИКЛАДІ ДОНЕЧЧИНИ)

Анотація. *Мета статті* полягає в аналізі необхідності запровадження початкової загальновійськової підготовки (ПЗВП) на межі XX–XXI ст. як стратегічного елемента системи національної безпеки України на прикладі Донеччини, а також в обґрунтуванні інтегративної спільнотної моделі її реалізації для деокупованих і прифронтових територій. **Методологія дослідження** ґрунтується на принципах історизму, системності та регіонального підходу. Це дозволило розглянути еволюцію нормативно-правової бази ПЗВП крізь призму динаміки державотворчих процесів та проаналізувати наслідки формального підходу до військово-патріотичного виховання в окремо взятому регіоні. Також використано метод компаративізму для зіставлення радянської та національно орієнтованої моделей підготовки молоді. **Наукова новизна** полягає в тому, що вперше в українській науці запропоновано інтегративну спільнотну модель ПЗВП, адаптовану до специфіки Донеччини, яка поєднує шкільну освіту, ветеранський досвід та цифрові технології (OSINT) у контексті протидії гібридним загрозам. **Висновки.** Встановлено, що в умовах російсько-української війни переосмислення ролі ПЗВП є критично важливим для формування національної стійкості. Історичний аналіз Донеччини довів, що ідеологічний вакуум та слабка патріотична підготовка у 2000-х роках стали чинниками вразливості регіону перед агресією 2014 року. Сучасні реформи створюють підґрунтя для подолання цих прогалів через залучення ветеранів та практичну спрямованість навчання. Дослідження ПЗВП є ключовим для розуміння соціокультурного контексту прифронтових територій, адже дозволяє зміцнити національну ідентичність та підготувати громадян до спротиву. Аналіз свідчить про унікальність безпекових викликів регіону, що вимагає впровадження гібридних форматів навчання та посилення «цифрового імунітету» молоді.

Ключові слова: початкова загальновійськова підготовка, національна безпека, Донеччина, захист України, військово-патріотичне виховання, гібридна війна, ветерани, стійкість громади.

INITIAL GENERAL MILITARY TRAINING IN EDUCATIONAL INSTITUTIONS AT THE TURN OF THE 20TH AND 21ST CENTURY AS A GUARANTEE OF NATIONAL SECURITY OF UKRAINE (ON THE EXAMPLE OF DONETSK REGION)

Abstract. *The purpose of the article* is to analyze the necessity of introducing initial general military training (IGMT) at the turn of the 21st century as a strategic element of Ukraine's national security system, using the Donetsk region as a case study, and to substantiate an

integrative community model for its implementation in de-occupied and frontline territories. The research methodology is based on the principles of historicism, consistency, and a regional approach. This allowed for an examination of the evolution of the IGMT legal framework through the dynamics of state-building processes and an analysis of the consequences of a formalistic approach to military-patriotic education in a specific region. The comparative method was also applied to contrast Soviet and nationally-oriented youth training models. The scientific novelty lies in the fact that, for the first time in Ukrainian scholarship, an integrative community model of IGMT has been proposed, tailored to the specifics of the Donetsk region, combining school education, veteran experience, and digital technologies (OSINT) to counter hybrid threats. Conclusions. It has been established that in the context of the Russian-Ukrainian war, rethinking the role of IGMT is critical for building national resilience. The historical analysis of the Donetsk region proved that the ideological vacuum and weak patriotic training in the 2000s were factors in the region's vulnerability to the 2014 aggression. Modern reforms provide a basis for bridging these gaps through veteran involvement and a practical training focus. Researching IGMT is key to understanding the socio-cultural context of frontline territories, as it strengthens national identity and prepares citizens for resistance. The analysis indicates the unique security challenges of the region, requiring the implementation of hybrid learning formats and the enhancement of youth's «digital immunity».

Keywords: *initial general military training, national security, Donetsk region, Defense of Ukraine, military-patriotic education, hybrid warfare, veterans, community resilience.*

Постановка проблеми. Актуальність теми зумовлена тривалою збройною агресією Російської Федерації проти України, яка виявила критичну роль людського фактора в системі національної безпеки. Початкова загальновійськова підготовка (ПЗВП), що реалізується через навчальний предмет «Захист України», є фундаментальним елементом підготовки громадян до національного спротиву. Вона формує національну й громадянську ідентичність, оборонну свідомість та громадянську стійкість, реалізуючи конституційний обов'язок захисту Вітчизни (ст. 65 Конституції України) та положення законів «Про оборону України» (1991) і «Про загальний військовий обов'язок і військову службу» (1992).

На межі XX – XXI ст. Україна успадкувала радянську модель допризовної підготовки, яка в 1990-х рр. мала формальний та ідеологічно застарілий характер. Перехід до національно орієнтованої системи відбувся через ключові нормативні акти: Постанову КМУ від 30.11.2000 № 1770, Указ Президента від 25.10.2002 № 948/2002 та Воєнну доктрину 2004 р. У 2005 р. предмет перейменовано на «Захист Вітчизни» (згодом – «Захист України»). Проте в докризовий період 2000-х рр. спостерігалось зниження уваги до військово-патріотичного виховання через брак фінансування, матеріальної бази та мотивації молоді.

Особливо показовою є ситуація в Донецькому регіоні, де сильний вплив проросійських наративів і формальний підхід до шкільної підготовки створили ідеологічний вакуум, використаний у 2014 р. для поширення «руського мира». Довід 2014 – 2022 рр. та повномасштабної агресії підтвердив: слабкість патріотичної та військової підготовки в регіоні послабила опір агресору. Сучасні реформи – Закон № 3724-IX (2024) та Постанова КМУ № 1393 від 05.12.2024 «Про затвердження Порядку проведення початкової загальновійськової підготовки» – акцентують залучення ветеранів, вивчення сучасних технологій війни та інтеграцію з громадою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика ПЗВП і військово-патріотичного виховання досліджена в історичному, педагогічному та воєнно-історичному

аспектах. В. Глушук у дисертації (Глушук, 2011) проаналізував допризовну підготовку юнаків 1991–2001 рр., виявивши проблеми мотивації, скорочення штатів викладачів і незадовільний стан фізичної підготовки. О. Пашкова (Пашкова, 2021) вивчала військово-патріотичне виховання курсантів вищих військових закладів у 1991 – 2019 рр., акцентуючи на трансформації в умовах агресії РФ. Низка учених аналізували нормативно-правове забезпечення початкової загальновійськової підготовки в Україні наприкінці ХХ – початку ХХІ ст. (Галів, Фролов, Онищак, 2025), а також зміни у підходах до організації зазначеної підготовки в умовах російсько-української війни (Дворянин, Галів, Волошин, 2025).

Дослідники Донеччини, зокрема О. Ситник (Ситник, 2014), Д. Ковальов і А. Пономаренко (Ковальов, Пономаренко, 2019), Ю. Ситник (Ситник, 2021), розглядають інформаційний вплив у гібридній війні на непідконтрольних територіях, підкреслюючи роль освіти в протидії пропаганді. Загальноукраїнські праці М. Ковби, О. Остапенко, К. Журби, О. Ситника (Ситник, 2017; 2019) та колективні посібники Інституту проблем виховання НАПН України аналізують військово-патріотичне виховання в умовах ідейно-світоглядної конфронтації, пропонуючи критерії вихованості та методики для старшокласників.

Сучасні дослідження (2024 – 2025) фокусуються на реформах: впровадженні ПЗВП згідно з Постановою № 1393, залученні ветеранів і адаптації до гібридної війни. Публікації підкреслюють, що формальність підготовки в 2000-х рр. не сприяла формуванню проукраїнської ідентичності, особливо на Донбасі, де ідеологічний вакуум посилив вразливість регіону в 2014 р.

Мета та завдання дослідження. У статті здійснено аналіз необхідності запровадження ПЗВП на рубежі ХХ – ХХІ ст. як стратегічного елемента національної безпеки України на прикладі Донеччини та обґрунтування інтегративної спільнотної моделі її реалізації для деокупованих і прифронтових територій.

Завдання дослідження:

- проаналізувати еволюцію нормативно-правової бази та наукових досліджень з теми;
- виявити проблеми імплементації ПЗВП у 1990 – 2000-х рр. та їхні наслідки для Донеччини;
- обґрунтувати практичну значущість ПЗВП у контексті гібридних загроз;
- запропонувати інтегративну модель ПЗВП з практичними рекомендаціями;
- підсумувати результати та окреслити перспективи.

Методологія дослідження. Використано загальнонаукові методи: історико-аналітичний (аналіз нормативних документів і досліджень 1991 – 2025 рр.), порівняльний (радянська модель і сучасна ПЗВП), системний (інтегративна модель), регіональний (приклад Донеччини).

Виклад основного матеріалу. На початку незалежності України ПЗВП успадкувала радянську модель «допризовної підготовки юнаків», яка зберігала формальний характер. Ключовими віхами переосмислення стали документи 2000 – 2004 рр., що закріпили обов'язковість предмета (140+ годин на рік плюс польові збори). Перейменування на «Захист Вітчизни» (2005) символізувало перехід до національно-патріотичного змісту. Зміст охоплював домедичну допомогу, цивільну оборону, тактику та вогневу підготовку.

Проте в 2000-х рр. брак фінансування, матеріальної бази та кваліфікованих викладачів (переважно офіцерів запасу) призвів до девальвації ідеї. Наукові дослідження

фіксують зниження мотивації молоді та незадовільний стан фізичної підготовки. Сучасна трансформація (Закон 2024 р., Постанова № 1393) замінює «допризовну підготовку» на ПЗВП, акцентуючи розуміння захисту держави, сучасні технології війни та залучення ветеранів і громадських організацій. Це дає змогу подолати історичні огріхи та адаптувати систему до реалій гібридної війни.

Практична користь ПЗВП полягає у формуванні людського ресурсу оборони, підвищенні стійкості суспільства та запобіганні ідеологічній вразливості. Теоретично вона є елементом національно-патріотичного виховання та військово-професійної орієнтації; практично – інвестицією в готовність до спротиву. Обставини сучасної російсько-української війни вимагають від українських громадян розуміння необхідності захисту національних інтересів, поваги до цінностей і традицій титульної нації. Варто зазначити, що така ситуація також сприяє утвердженню ідеології соборності нації та держави в Україні (Ситник, 2017, с. 79–80).

Специфіка Донеччини: уроки 2014 року. Донеччина на початку 2000-х рр. характеризувалася сильним впливом проросійських настроїв, ідеологічною інертністю та формальним підходом до «Захисту Вітчизни». Недостатня увага до предмета створила вакуум, використаний зовнішніми силами в 2014 р. Наукові праці донецьких учених і загальноукраїнські дослідження підкреслюють: там, де патріотична підготовка була найслабшою, опір агресору виявився найменшим (Ситник, 2021). Формальність шкільної освіти не сприяла формуванню проукраїнської ідентичності, що стало одним із чинників вразливості регіону.

Для Донеччини як території з унікальними безпековими викликами навіть формальна ПЗВП могла стати запорукою стійкості. Ігнорування зокрема й цього компонента в умовах гібридних загроз призвело до катастрофічних наслідків. Сучасні реформи дають змогу виправити прогалини через акцент на ветеранський досвід і сучасні технології. Отже, запровадження початкової загальновійськової підготовки на межі ХХ-ХХІ ст. було не лише педагогічною необхідністю, а й стратегічною інвестицією в національну безпеку.

Далі пропонуємо детально розглянути інтегративну спільнотну модель ПЗВП для деокупованих та прифронтових територій (зокрема Донеччини), яку ми представили в зручній табличній формі (табл. 1) та у вигляді схеми, яку візуалізували за допомогою ШІ (Gemini) (див. мал.1).

Модель базується на предметі «Захист України» (згідно з Порядком КМУ № 1393 від 05.12.2024) і максимально інтегрує шкільну освіту з громадою, ветеранами та реальним досвідом гібридної війни. Ця модель перетворює формальну шкільну підготовку на потужний інструмент відновлення національної ідентичності та громадської стійкості в регіонах, які найбільше постраждали від гібридної агресії.

Табл. 1

ІНТЕГРАТИВНА СПІЛЬНОТНА МОДЕЛЬ ПЗВП ДЛЯ ДЕОКУПОВАНИХ ТА ПРИФРОНТОВИХ ТЕРИТОРІЙ (НА ПРИКЛАДІ ДОНЕЧЧИНИ)	
Нормативно-правова основа	Постанова КМУ № 1393, Закон «Про освіту», Стратегія національно-патріотичного виховання.
Цілі	Формування оборонної свідомості, національної ідентичності, практичних навичок (домедична допомога, тактика, робота з дронами, кібербезпека)
Учасники	Учні 10–11 класів (незалежно від статі), вчителі, ветерани війни, громадські організації, територіальні громади

Зміст модулів:	<i>Теоретичний</i> (історія українського спротиву, міжнародне гуманітарне право)
	<i>практичний</i> (польові збори, стрільби, симуляції гібридних загроз)
	<i>інтегративний</i> (спільні проекти з ветеранами, волонтерство).
Методи	Компетентнісний підхід, інтерактивні форми, залучення реального бойового досвіду.
Оцінка ефективності:	Критерії (знання, уміння, ставлення); моніторинг через анкетування, тести, участь у заходах територіальної оборони.

Практичні рекомендації для досягнення мети:

1. Залучати ветеранів АТО/ООС/повномасштабної війни як інструкторів (згідно з п. 13 Порядку № 1393).

2. Розвивати матеріальну базу кабінетів «Захист України» через державно-громадське партнерство.

3. Інтегрувати ПЗВП з позашкільною роботою та діяльністю центрів національного спротиву.

4. Для Донеччини: акцентувати на подоланні травми окупації через історико-патріотичні модулі та психологічну підтримку.

5. Використовувати цифрові технології (симулятори, онлайн-курси) для прифронтових зон. Для того, щоб «цифровий імунітет» став реальною навичкою, а не просто терміном у програмі, методики медіаграмотності в курсі «Захист України» мають бути максимально прикладними та інтегрованими в контекст інформаційної війни. Це може бути, зокрема, методика «OSINT для початківців» (розвідка на основі відкритих даних)

Це найбільш наближена до військової справи методика. Вона вчить учнів не просто споживати контент, а аналізувати його як розвіддані.

Також може стати в пригоді алгоритм SIFT (Чотири рухи: зупинись, доследи джерело, шукай альтернативу, проаналізуй контекст) як методика швидкої перевірки інформації в умовах стресу або дефіциту часу (що є критичним для прифронтових зон).

Ключовими принципами адаптації ми вбачаємо:

- локалізацію, тобто максимальне використання прикладів з історії спротиву України й Донеччини зокрема.

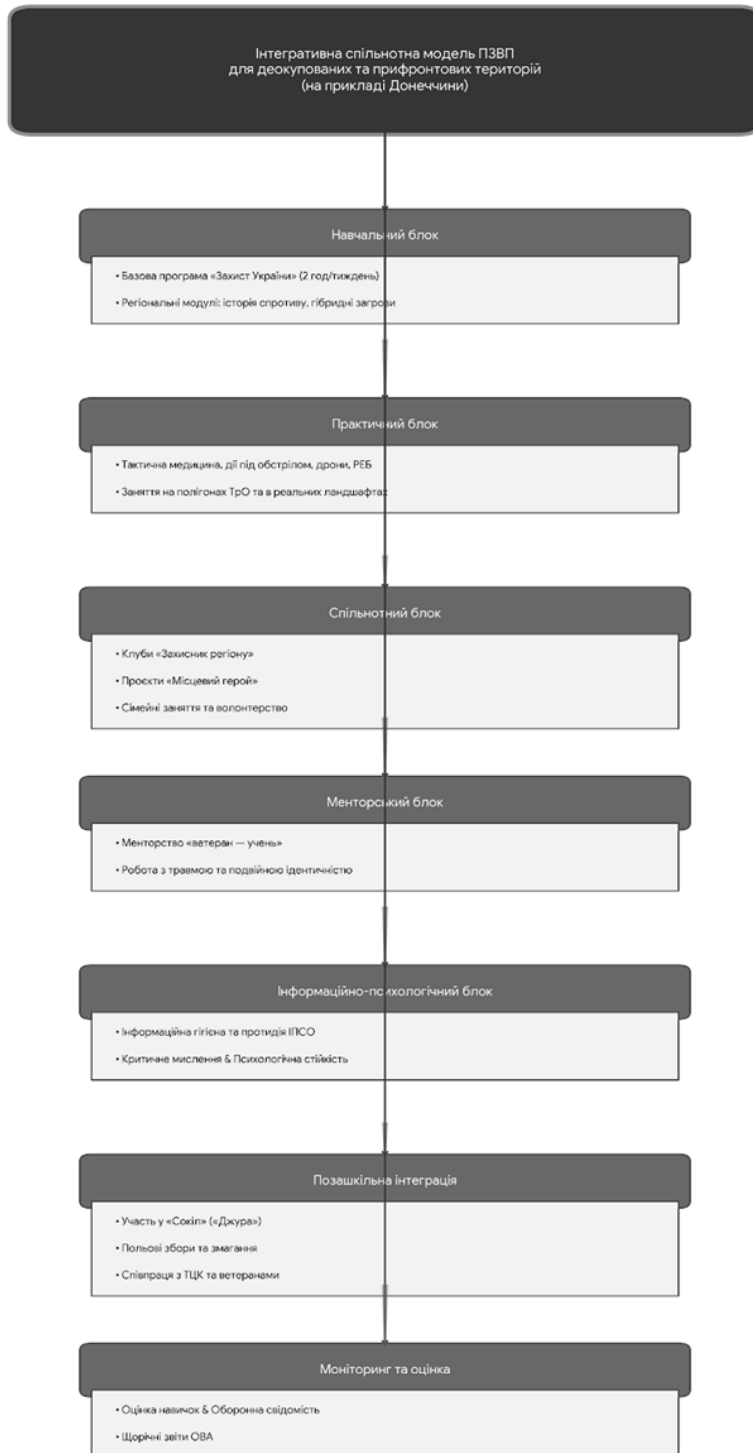
- інклюзивність, адже дуже важливо залучати сім'ї та громади для подолання ментальних бар'єрів.

- практичність із акцентом на навичках, які реально потрібні в прифронтовій реальності.

- безпеку, зокрема і в гібридному форматі, підземних/захищених класах.

Модель відображає комплексний підхід до військово-патріотичного виховання, адаптований до специфіки Донеччини, де навчання поєднується з практикою, менторством ветеранів та психологічною стійкістю.

Мал. 1.

Висновки. Запровадження початкової загальновійськової підготовки на рубежі ХХ – ХХІ ст. було не лише педагогічною, а й стратегічною інвестицією в національну безпеку України. На прикладі Донеччини видно: ігнорування цього компонента в умовах гібридних загроз призводить до катастрофічних наслідків, тоді як системна робота формує стійкість і ідентичність. Запропонована інтегративна спільнотна модель, що поєднує теорію з практикою та залучає громаду й ветеранів, дає змогу подолати історичні прогалини та адаптувати ПЗВП до сучасних викликів.

Перспективи подальшої роботи: емпіричне тестування моделі в деокупованих громадах Донеччини, розробка регіональних програм підвищення кваліфікації викладачів, моніторинг ефективності через довгострокові соціологічні дослідження. Практичне застосування результатів можливе в закладах освіти прифронтових регіонів, системі національно-патріотичного виховання та підготовці резерву ЗСУ. Це сприятиме посиленню обороноздатності держави та консолідації суспільства навколо ідеї захисту України.

Структура моделі:

1. **Навчальний блок** як теоретична база «Захисту України» з акцентом на регіональний контекст (історія спротиву).

2. **Практичний блок:** відпрацювання реальних навичок (такмед, дрони, РЕБ) на полігонах.

3. **Спільнотний блок** – це залучення родин та створення клубів «Захисник регіону» для формування соціальних зв'язків.

4. **Менторський блок.** Пряме передавання досвіду від ветеранів до молоді та робота з ідентичністю.

5. **Інформаційно-психологічний блок** – формування «цифрового імунітету» та критичного мислення.

6. **Позашкільна інтеграція:** масштабування через гру «Джура» та співпрацю з ТЦК.

7. **Моніторинг.** Оцінка не лише знань, а й рівня національної свідомості.

Отже, проведений аналіз показав, що запровадження ПЗВП на межі століть було стратегічною необхідністю, але її слабка імплементація в Донецькому регіоні сприяла ідеологічній вразливості 2014 р., що доводять історичні факти окупації частин Донеччини, де патріотична робота була мінімальною. Сучасні реформи (2024) створюють умови для ефективної моделі: нормативні зміни посилюють практичну складову частину; потенціал ветеранського залучення для підвищення мотивації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

Військово-патріотичне виховання учнів в умовах ідейно-світоглядної конфронтації (2022). Навчально-методичний посібник / О. І. Остапенко, М. В. Тимчик та ін. Київ: Інститут проблем виховання НАПН України, 165 с.

Глушук, В. М. (2011). *Допризовна підготовка юнаків до служби в Збройних Силах України (1991 – 2001 рр.): дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01.* Київ. 165 с. URL: <https://enpuir.udu.edu.ua/entities/publication/c0976586-dda7-432b-a038-2d0373c17be2>

Галів, М., Фролов, М., Онищак, В. (2025). Початкова загальновійськова підготовка в Україні (кінець ХХ – початок ХХІ ст.): нормативно-правове забезпечення. *Актуальні питання гуманітарних наук*, 86(1), 29–40.

Дворянин, П., Галів, М., Волошин, О. (2025). Початкова військова підготовка молоді в умовах російсько-української війни: за матеріалами українських ЗМІ. *Актуальні питання гуманітарних наук*, 89(1), 18–29. DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/89-1-3>

Журба, К. О. (2025) Військово-патріотичне виховання старшокласників у позашкільному середовищі. *Педагогічна наука і освіта XXI століття*, 5, 17–28. URL: <https://pse.itup.com.ua/index.php/pse/article/view/141> DOI <https://doi.org/10.35619/pse.vi5.141>

Ковальов, Д. В., Пономаренко, А. Б. (2019) Інформаційний вплив на дітей в умовах гібридної війни на Донбасі. *Політичне життя*, 2, 44–49. DOI <https://doi.org/10.31558/2519-2949.2019.2.7>

Конституція України. (1996). Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*, 30. URL: <https://www.president.gov.ua/ua/documents/constitution/konstituciya-ukrayini-rozdil-ii>

Медіаграмотність на уроках суспільних дисциплін. (2015). Навчально-методичний посібник / за ред. В. Ф. Іванова, О. В. Волошенюк. Київ: АУП, ЦВП. 201 с. URL: <https://nvd-nanu.org.ua/395d529b-6e83-4cd2-13b1-7e6c0b13150a/>

Пашкова, О. О. (2021). *Військово-патріотичне виховання курсантів вищих військових навчальних закладів України (1991 – 2019): дис. ... канд. іст. наук: 20.02.22.* Київ: Національний університет оборони України імені Івана Черняховського. 312 с. URL: <https://nuou.org.ua/assets/dissertations/autoref/avtoref-pashkova-fin.pdf>

Про військовий обов'язок і військову службу. (1992). Закон України від 25 березня 1992 р. № 2232-ХІІ (редакція 12.04.2026 р.). *Відомості Верховної Ради України*, 27. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text>

Про затвердження Положення про допризовну підготовку. (2000). Постанова Кабінету Міністрів України від 30 листопада 2000 р. № 1770. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1770-2000-%D0%BF#Text>

Про затвердження Порядку проведення початкової загальновійськової підготовки. (2024). Постанова Кабінету Міністрів України від 05 грудня 2024 р. № 1393. *Офіційний вісник України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1393-2024-%D0%BF#Text>

Про Концепцію допризовної підготовки і військово-патріотичного виховання молоді. (2002). Указ Президента України від 25 жовтня 2002 р. № 948/2002. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/948/2002#Text>

Про оборону України. (1992). Закон України від 06 грудня 1991 р. № 1932-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*, 9. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text>

Ситник, О. (2019) Концепт розвитку української нації за новітньої доби у викладі Дмитра Донцова. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія Історія*, 2/44, 105–118. DOI: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.2/44.188176>

Ситник, О. М. (2017). Історичні витоки російсько-української війни 2014–2017 років. *Східноєвропейський історичний вісник – East European Historical Bulletin*, 2, 71–81. DOI: <https://doi.org/10.24919/2519-058x.2.101541>

Ситник, Ю. В. (2021). *Еволюція національно-мовної ідентичності українців Донеччини (квітень 1923 р. – квітень 2014 р.): дис. канд. іст. наук: 07.00.01 історія України.* Запорізький національний університет, Запоріжжя. 228 с.

Ситник, О. М. (2014). Нагальність доктрини національної безпеки з огляду на перманентну боротьбу України за незалежність. *Державний суверенітет, національна безпека і світовий правопорядок в історико-правовому вимірі: матеріали XXXI Міжнародної історико-правової конференції* (27–30 листопад 2014 р., м. Берегове) / за ред. І. Б. Усенка. Ужгород: «Говерла», 67–71.

REFERENCES

Constitution of Ukraine. (1996). Law of Ukraine of June 28, 1996 No. 254k/96-VR. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, (30). URL: <https://www.president.gov.ua/ua/documents/constitution/konstituciya-ukrayini-rozdil-ii> [in Ukrainian].

Haliv, M., Frolov, M., & Onyshchak, V. (2025). Pochatkovazahalnoviiskova pidhotovka v Ukraini (kinets XX – pochatok XXI st.): normatyvno-pravove zabezpechennia [Initial general military training in Ukraine (late 20th – early 21st century): legal and regulatory support]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk*, 86(1), 29–40. [in Ukrainian].

Dvorianyn, P., Haliv, M., & Voloshyn, O. (2025). Pochatkovaziiskova pidhotovka molodi v umovakh rosiisko-ukrainskoi viiny: za materialamy ukrainskykh ZMI [Initial military training of youth in the context of the Russian-Ukrainian war: based on Ukrainian media materials]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk*, 89(1), 18–29. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/89-1-3> [in Ukrainian].

Glushuk, V. M. (2011). *Dopryzovna pidhotovka yunakiv do sluzhby v Zbroinykh Sylakh Ukrainy (1991 – 2001 rr.)* [Pre-conscription training of young men for service in the Armed Forces of Ukraine (1991 – 2001)]. (Candidate dissertation). URL: <https://enpuir.edu.edu.ua/entities/publication/c0976586-dda7-432b-a038-2d0373c17be2> [in Ukrainian].

Ivanov, V. F., & Volosheniuk, O. V. (Eds.). (2015). *Mediahramotnist na urokakh suspilnykh dystsyplin* [Media literacy in social studies lessons. Educational and methodological manual]. Kyiv: AUP, TsVP. URL: <https://nvd-nanu.org.ua/395d529b-6e83-4cd2-13b1-7e6c-0b13150a/> [in Ukrainian].

Kovaliov, D. V., & Ponomarenko, A. B. (2019). Informatsiinyi vplyv na ditei v umovakh hibrydnoi viiny na Donbasi [Information impact on children in the conditions of hybrid war in Donbas]. *Politychne Zhyttia*, (2), 44–49. DOI: <https://doi.org/10.31558/2519-2949.2019.2.7> [in Ukrainian].

On Approval of the Regulation on Pre-conscription Training. (2000): Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of November 30, 2000. No. 1770. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1770-2000-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].

On Approval of the Procedure for Conducting Initial General Military Training (2024): Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of December 05, 2024 No. 1393. *Ofitsiinyi Visnyk Ukrainy*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1393-2024-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].

On Defense of Ukraine. (1991): Law of Ukraine of December 06, 1991 No. 1932-XII. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, (9), Art. 106. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text> [in Ukrainian].

On Military Duty and Military Service. (1992). Law of Ukraine of March 25, 1992 No. 2232-XII (revised on April 12, 2026). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, (27), Art. 385. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text> [in Ukrainian].

On the Concept of Pre-conscription Training and Military-Patriotic Education of Youth. (2002). Decree of the President of Ukraine of October 25, 2002 No. 948/2002. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/948/2002#Text> [in Ukrainian].

Ostapenko, O. I., Tymchuk, M. V., et al. (2022). *Viiskovo-patriotychne vykhovannia uchniv v umovakh ideino-svitohliadnoi konfrontatsii* [Military-patriotic education of students in the conditions of ideological and worldview confrontation]. Kyiv: Institute of Problems on Education of the NAES of Ukraine. [in Ukrainian].

Pashkova, O. O. (2021). *Viiskovo-patriotychne vykhovannia kursantiv vyshchyykh viiskovykh navchalnykh zakladiv Ukrainy (1991 – 2019)* [Military-patriotic education of cadets of higher military educational institutions of Ukraine (1991 – 2019)]. (Candidate dissertation). Ivan Cherniakhovskiy National Defense University of Ukraine. URL: <https://nuou.org.ua/assets/dissertations/autoref/avtoref-pashkova-fin.pdf> [in Ukrainian].

Sytnyk, O. M. (2014). Nahalnist doktryny natsionalnoi bezpeky z ohliadu na permanentnu borotbu Ukrainy za nezalezhnist [The urgency of the national security doctrine in view of Ukraine's permanent struggle for independence]. In I. B. Usenko (Ed.), *State Sovereignty, National Security and World Order in the Historical and Legal Dimension*, (pp. 67–71). Hoverla. [in Ukrainian].

Sytnyk, O. M. (2017). Istorychni vytoky rosiisko-ukrainskoi viiny 2014 – 2017 rokiv [Historical origins of the Russian-Ukrainian war of 2014 – 2017]. *Skhidnoievropeyskyi Istorychnyi Visnyk – East European Historical Bulletin*, (2), 71–81. DOI <https://doi.org/10.24919/2519-058x.2.101541> [in Ukrainian].

Sytnyk, O. M. (2019). Kontsept rozvoiu ukrainskoi natsii za novitnoi doby u vykladі Dmytra Dontsova [The concept of development of the Ukrainian nation in the modern era in the presentation of Dmytro Dontsov]. *Problems of Humanitarian Sciences: Series of History*, 2/44, 105–118. DOI: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.2/44.188176> [in Ukrainian].

Sytnyk, Yu. V. (2021). *Evoliutsiia natsionalno-movnoi identychnosti ukrainsiv Donechchyny (kviten 1923 r. – kviten 2014 r.)* [Evolution of the national-linguistic identity of Ukrainians in the Donetsk region (April 1923 – April 2014)] (Candidate dissertation). Zaporizhzhia National University. [in Ukrainian].

Zhurba, K. O. (2025). Viiskovo-patriotychne vykhovannia starshoklasnykiv u pozashkilnomu seredovyschi [Military-patriotic education of high school students in an out-of-school environment]. *Pedagogical Science and Education of the XXI Century*, (5), 17–28. DOI <https://doi.org/10.35619/pse.vi5.141> [in Ukrainian].

*Стаття надійшла до редакції 9 лютого 2026 р.
Стаття рекомендована до публікації 30.04.2026.
Стаття опублікована 30.05.2026.*